

Marian Stępień

O radzieckiej polonistyce

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 58/3, 241-252

1967

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Definicja ta pomija czynnik intencji twórczej, z którym podjęto w niniejszym przeglądzie dyskusję. Podkreśla czynnik inny, o doniosłości konstytutywnej, który mówi, że „tekst jest to spostrzegalnie utrwalony zamknięty system wypowiedzi, porządkowo niezmienny”. Wynika stąd, że tekstów „porządkowo niezmiennych”, przekazujących odpowiadający im wytwór myślowy zwany „dziełem literackim”, może być nie określona bliżej ilość. Nazywamy to zjawisko potocznie tekstami różnych redakcji autorskich danego dzieła. Teksty te są przekazicielami różnych wytworów myślowych, chociaż nie zawahamy się zazwyczaj nazwać ich tym samym dziełem literackim. Skoro zatem mamy różne utrwalenia porządkowo niezmiennie, których sprawdzalność potwierdza się empirycznie, praktyczna potrzeba nakazuje wybór tylko jednego z nich do publicznego rozpowszechnienia, a wówczas wydawca skazany jest na wybór arbitralny. Obydwa proponowane powszechnie wyznaczniki tego wyboru, tzn. powoływanie się na wolę autorską i kryterium rozpoznania tekstu odpowiadającego optymalnej fazie stawania się dzieła literackiego — próbowano wyżej uchylić, jako nieprecyzyjne, o wyraźnym zabarwieniu subiektywnym.

Podobnie postępuje wydawca, kiedy dokonywa edycji dzieł określonego pisarza w wyborze. Z jednej strony wprowadza do tradycji literackiej twórczość według własnego, subiektywnego klucza, co pokrywa się zazwyczaj z kryteriami historycznymi i estetycznymi epoki, w której działa, z drugiej strony dokonywa swoistej interpretacji całego dzieła literackiego danego autora przez prezentację określonego wyboru jego pism, interpretacji przez te same gusty epoki zdeterminowanej.

Dla potrzeb badawczych edytor winien — w myśl postulatu pojmowania tekstologii jako badań historii tekstów — udostępnić wszelkie zachowane teksty (w postaci, jaką technika wydawnicza pozwala zastosować), opisać zaświadczone i domniemane okoliczności towarzyszące ich genezie, powstawaniu, przekształceniom, społecznemu funkcjonowaniu. Na tym jego rola się kończy. Wyboru dla przyszłej tradycji nie zdołamy bowiem utrwalić, każda generacja dokonuje go na własny rachunek.

Zbigniew Goliński

O RADZIECKIEJ POLONISTYCE

Zamieszczony w niniejszym zeszycie artykuł o polskiej krytyce literackiej w ZSRR w latach 1917—1937 ukazuje w zasadzie stan wiedzy o literaturze polskiej wśród społeczeństwa radzieckiego przed rokiem 1939. Nie istniały wówczas naukowe placówki badające literaturę polską, toteż publicystyka literacka polskiej emigracji politycznej w ZSRR była główną formą pogłębiania i popularyzowania wiedzy o naszej literaturze wśród czytelników radzieckich. Działalność emigracyjną wspierała w tym zakresie radziecka krytyka literacka¹.

Publikowany obok przegląd Mieczysława Inglota zatrzymuje się na pracach traktujących o stosunkach literackich polsko-ukraińskich w w. XIX — tutaj więc zajmujemy się jedynie tą częścią polonistyki ukraińskiej, która bada problematykę literacką naszego stulecia.

Cel więc niniejszej pracy stanowi poinformowanie o najważniejszych wyda-

¹ Np. artykuły M. S. Żywowa, które publikowała „Иностранная литература” i inne pisma literackie.

zrzeniach w polonistyce radzieckiej po 1945 roku². Ważny przy tym jest nie tylko krąg poruszanych problemów, ale także, jak się wydaje, kto i gdzie je podejmuje. Polski czytelnik bowiem chciałby zapewne wiedzieć, co we wskazanym zakresie dzieje się na Białorusi i Litwie, a co np. w Moskwie i Kijowie. I ten wzgląd również określa sposób ujęcia przedmiotu. A jest on na tyle szeroki, że aby się zmieścić w wyznaczonych ramach, ograniczyć się trzeba prawie tylko do bibliograficznej informacji. Tam gdzie nie ma miejsca na pełną, wyraźną i wielostronną ocenę, lepiej z niej w ogóle zrezygnować. Podstawowy element oceny zawiera się zresztą już w selekcji materiału.

Rusycyści i poloniści radzieccy opracowali kilka bardzo ważnych zestawień bibliograficznych. Sporo informacji o polsko-rosyjskich XVIII-wiecznych stosunkach literackich przynosi praca P. N. Bierkowa³. Zestawienie bibliograficzne przekładów literatury pięknej krajów obecnie socjalistycznych na język rosyjski od końca XVIII w. do r. 1950 przynosi praca M. Morszczynera. W odpowiednim rozdziale są tam więc ujęte także *polonica*. Bibliografii tej, jeśli można ją ocenić na podstawie działu obejmującego Dwudziestolecie międzywojenne, daleko do kompletności. Niemniej może służyć jako pożyteczny punkt wyjścia do dalszych poszukiwań bibliograficznych⁴.

Pod redakcją Nauma Pierkina, kierownika działu związków literatury białoruskiej z literaturą innych narodów w Instytucie Literatury im. Janka Kupały Akademii Nauk Białorusi, wyszła bibliografia rejestrująca przejawy kontaktów literatury białoruskiej z literaturą Bułgarii, Polski, Czechosłowacji i Jugosławii, opracowana przez A. Możejkę i L. Somosiejkę. Zakres chronologiczny obejmuje lata 1906—1962. Bibliografia informuje o przekładach białoruskich z literatury wymienionych narodów słowiańskich oraz o artykułach i recenzjach białoruskich badaczy i krytyków literatury. Część dotycząca Polski zajmuje miejsca najwięcej. Pewnym uzupełnieniem tej pracy jest artykuł Adama Maldzisa o pracach białoruskich slawistów⁵.

Mniej pełny, ale bardzo pożyteczny ukraiński odpowiednik tych publikacji w stosunku do problematyki XX w. stanowi praca przygotowana przez kijowskich polonistów na V Międzynarodowy Kongres Slawistyczny: Werwesa, Wiedinę i Bułachowską o ukraińsko-polskich kontaktach literackich w naszym stuleciu. Informują oni o związkach Orkana z Wasylem Stefanykiem, o współpracy pisarzy ukraińskich z międzywojenną emigracją polską w Kijowie i Charkowie, o polo-

² Pragnę tu gorąco podziękować docent Helenie Z. Cybienko z Uniwersytetu Moskiewskiego. Jej uczynnej życzliwości zawdzięczam znaczną część przedstawionych tu informacji, zwłaszcza dotyczących polonistyki Wilna, Mińska i Lwowa.

Sporo informacji bibliograficznych przynoszą również publikacje: И. А. Калоев, *Советское славяноведение. Литература о зарубежных славянских странах на русском языке. 1918—1960*. Москва 1963, s. 171—186. — А. А. Зайцев, М. В. Рыжков, *Советское литературоведение о литературах зарубежных славян. (1955—1960)*. Т. 1. Москва 1963, s. 78—191.

³ П. Н. Берков, *Русско-польские литературные связи в XVIII веке*. Москва 1958.

⁴ М. Морщинер, *Художественная литература стран народной демократии в переводах на русский язык. Польша (конец XVIII в. — 1950 г.)*. Москва 1951.

⁵ *Связи беларускай літаратуры з літаратурамі зарубешных славянскіх народаў. 1906—1962. Бібліяграфія*. Мінск 1963. Zob. także А. И. Мальдзис, *У сямьи славянских літаратур*. „Польмя” 1963, nr 9.

nikach w ukraińskich periodykach literackich, a także o polskim środowisku literackim na Ukrainie w latach ostatniej wojny⁶.

Pierwszą radziecką próbą ujęcia całościowego jest *Historia literatury polskiej* pióra leningradzkiego polonisty Wiaczesława Obolewicza, obejmująca materiał od początków polskiego piśmiennictwa do 1939 roku. Autor adresował ją do studentów i aspirantów filologii, wykładowców szkół wyższych i średnich oraz do szerokich kręgów zainteresowanych czytelników. Stosunkowo niewielkie rozmiary książki (około 25 arkuszy wydawniczych), która ma informować nie tylko o literaturze naszego narodu, ale również o jego „charakterystycznych właściwościach życia, oświaty, kultury, rozwoju myśli społecznej i politycznej”, przesądzają o skrótowym ujęciu również ważniejszych problemów. Polska prasa fachowa nie recenzowała książki Obolewicza. Leningradzka „Нева“ (1961, nr 11) zamieściła o niej opinię bardzo przychylną, natomiast moskiewskie środowisko polonistyczne przyjęło ją bardzo krytycznie⁷.

Przedsięwzięciem zakrojonym na większą skalę jest napisana już, obszerna (ponad 65 arkuszy wydawniczych) *Historia literatury polskiej* opracowana w Instytucie Słowianoznawstwa Akademii Nauk ZSRR, pod redakcją czteroosobowego zespołu: Wiktora Choriewa, Ilji Millera, Borisa Stachiejewa i Wiwiany Witt. W jej skład wchodziły rozdziały charakteryzujące okresy i epoki oraz sylwetki twórców najwybitniejszych. Całość została poddana ocenie polskich specjalistów z Instytutu Badań Literackich jesienią 1966. Obecnie trwa realizacja wniosków wynikających z tej oceny. Książka pomyślana jako podstawowe źródło informacji dla wszystkich czytelników radzieckich, którzy interesują się polską literaturą (studentów, krytyków, publicystów), ukazać się powinna w roku 1968⁸.

Ważny materiał do dziejów literatury polskiej przynosi dwutomowa antologia poezji (t. 1: w. XVI—XIX; t. 2: w. XIX—XX) pod redakcją Borisa Stachiejewa i Marka Żywowa, z przedmową Jarosława Iwaszkiewicza. Oprócz tekstów podano także krótkie noty o autorach. Antologia ta uznana została za dzieło udane⁹.

W zakresie badań radzieckich nad literaturą polską szczególnie zainteresowania tradycyjnie już kierują się ku polskim klasykom w. XIX i początku XX. Interesującymi wynikami może wykazać się radziecka mickiewiczologia, szczególnie ożywiona z okazji jubileuszowego roku 1955. Jego też plonem jest starannie

⁶ Г. Д. Вервес, В. П. Веди́на, Ю. Л. Булаховская, *Українсько-польські літературні взаємини в ХХ ст.* Київ 1963.

⁷ В. Б. Оболевич, *История польской литературы.* Ленинград 1960. W Katedrze Literatur Słowiańskich Wydziału Filologicznego MGU odbyła się dyskusja (14 III 1961) nad tym podręcznikiem, w której wzięli udział również pracownicy Instytutu Słowianoznawstwa oraz Instytutu Literatury Powszechnej im. Gorkiego AN ZSRR. Zob. Н. Арутюнова-Башинджаган, *Обсуждение книги по истории польской литературы.* „Вестник Московского университета” 1961, nr 4.

⁸ Przy okazji uzupełniam swą informację zamieszczoną w artykule *Wśród radzieckich polonistów* („Ruch Literacki” 1966, nr 3): rozdział o literaturze polskiej lat 1840—1860 napisała polonistka z Instytutu Słowianoznawstwa, D. S. Prokofjewa, a rozdział ogólny o literaturze Oświecenia oraz sylwetki Trembeckiego i Węgierskiego opracował A. Lipatow, młody polonista, do niedawna aspirant w MGU, od roku pracownik Instytutu Słowianoznawstwa AN ZSRR, autor m. in. artykułu o związkach Krasickiego z europejskim Oświeceniem („Вестник Московского университета”, серия VII, 1965, nr 4).

⁹ *Польская поэзия.* Т. 1—2. Москва 1963. Rec. В. Огнев в: „Новый мир” 1963, nr 11; А. М. в: „Ruch Literacki” 1964, nr 2.

opracowana bibliografia utworów Mickiewicza w rosyjskich przekładach (od lat 20-tych XIX w. do r. 1954 włącznie) — ważny dokument recepcji twórczości Mickiewicza w Rosji i w Związku Radzieckim. Wstęp do tej pracy napisał Stachiejew, autor także oddzielnego szkicu o stosunku postępowej inteligencji rosyjskiej do autora *Dziadów*¹⁰. Ukazały się wówczas również trzy rosyjskie monografie Mickiewicza. Sowietow omówił twórczość poety do r. 1829, I. Gorskij dał zarys popularny w stulecie śmierci Mickiewicza, M. Żywow — obszerną monografię. Maksym Rylskij opublikował książkę o poezji Mickiewicza¹¹. Poecie poświęcono specjalnie wydany przez Instytut Słowianoznawstwa zbiór artykułów i rozpraw; Józef Bekker pisał tam o stosunku cenzury carskiej do twórczości poety, a Siemion Łanda o źródłach *Ody do młodości*¹².

Spośród prac na temat wybranych problemów życia i dzieła Mickiewicza zasługuje na przypomnienie rozprawa Sowietowa o realizmie w odeskiej twórczości poety oraz artykuł tegoż badacza na temat *Ballad i romansów*. Dora Kacnelson podjęła problem stosunku Mickiewicza do twórczości ludowej w latach 1820—1829¹³. Wydaje się jednak, że tego typu prace interpretacyjne ustępują swymi walorami naukowymi rozprawom pogłębiającym naszą wiedzę o związkach poety z kulturą i literaturą rosyjską, o jego kontaktach z pisarzami i działaczami w Rosji, wreszcie o recepcji jego twórczości w tym kraju. Mam tu na myśli publikacje D. Błagoja, S. Borowoja (opartą na nowych dokumentach) oraz M. Aleksiejewa i S. Sowietowa¹⁴.

¹⁰ В. Н. Стефанович, И. Л. Курант, *Библиография русских переводов произведений Адама Мицкевича*. Москва 1956. Rec. K. Kostenicz i Z. Makowiecka w: „Pamiętnik Literacki” 1957, z. 3. — Б. С. Стахеев, *Мицкевич и прогрессивная русская общественность*. Москва 1955. Przekład polski: *Mickiewicz i społeczeństwo rosyjskie*. Warszawa 1960.

¹¹ С. С. Советов, *Адам Мицкевич*. Ленинград 1956. (Zob. wspomnienie W. Obolewicza o Sowietowie, w: „Pamiętnik Literacki” 1959, z. 2. — И. К. Горский, *Адам Мицкевич. 100 лет со дня смерти. 1855—1955*. Москва 1955. — М. С. Живов, *Адам Мицкевич. Жизнь и творчество*. Москва 1956. Żywow jest również autorem obfitującej w ważne informacje przedmowy do rosyjskiego wyboru dzieł poety (Moskwa 1946); rec. J. K. Dębowski [J. Krzyżanowski] w: „Pamiętnik Literacki” 1947. (Zob. wspomnienie o Żywowie H. Markiewicza w: jw., 1962, z. 2, i R. Przybylskiego w: „Życie Literackie” 1962, nr 11). — М. Ф. Рыльский, *Поэзия Адама Мицкевича*. Москва 1956. Wydanie ukraińskie: Київ 1955.

¹² *Литература славянских народов*. Москва 1956. Tu m. in.: И. И. Беккер, *Произведения Мицкевича и царская цензура* (zob. też: *Mickiewicz a carska cenzura*. „Kwartalnik Instytutu Polsko-Radzieckiego” 1956, nr 1; *Мицкевич в Петербурге*. Ленинград 1955) oraz С. С. Ланда, *У истоков „Оды к юности”* (zob. też: *Mickiewicz i Tajny Związek Przyjaciół*. „Kwartalnik Instytutu Polsko-Radzieckiego” 1956, nr 1).

¹³ S. Sowietow, *Z zagadnień kształtowania się realizmu w twórczości Адама Mickiewicza. Okres pobytu poety w Odessie*. „Pamiętnik Literacki” 1955, z. 3. — С. С. Советов, „*Баллады и романсы*” *Адама Мицкевича в их идейно-тематическом единстве*. „Вестник Ленинградского университета” 1954, nr 12. Rec. A. Witkowskiej i odpowiedź autora w: „Pamiętnik Literacki” 1956, z. 1; 1957, z. 1. — Д. Б. Кацнельсон, *К вопросу об отношении Адама Мицкевича к народному творчеству (1820—1829)*. „Вестник Ленинградского университета” 1954, nr 12. Zob. rec. Witkowskiej, jw.

¹⁴ D. Błagoj, *Mickiewicz i Puszkina*. W zbiorze: *Адам Mickiewicz. 1855—1955*. Wrocław 1958. — С. Боровой, *Мицкевич накануне восстания декабристов*. „Литературное наследство” t. 60 (1956). — *Декабристы и их время*. АН СССР. Институт русской литературы. Москва 1951. Rec. H. Batowski, *Dwa nowe mickiewicziana radzieckie*. „Pamiętnik Literacki”

Interesujące prace o Mickiewiczu powstały także w kręgu filologów wileńskich. Nieżyjący już M. Cyjeszka, starszy wykładowca na katedrze literatury litewskiej i obcej w wileńskim Instytucie Pedagogicznym, pracował nad rozprawą kandydacką o poecie; pozostawił kilka artykułów o jego związkach z Wilnem i Litwą, z litewskim folklorem, o młodości Mickiewicza¹⁵. Dziekan wydziału języka litewskiego w tymże Instytucie, J. Riszkus, pisze rozprawę habilitacyjną na temat „Adam Mickiewicz w literaturze litewskiej”.

Ważną pozycją, wydaną przez Akademię Nauk Litewskiej SRR, są notatki z wykładów kowieńskich Adama Mickiewicza w latach 1819—1821, sporządzone przez jego uczniów. Dawniej znaleźliśmy zaledwie cztery seksterny kowieńskie. Dzięki tej publikacji, opracowanej przez Władysława Abramowicza, dysponujemy teraz ośmioma seksternami, które poszerzają naszą wiedzę nie tylko o zakresie lektur młodego poety, ale i o jego poglądach literackich¹⁶.

Kilka istotnych uściśleń z zakresu biografii Mickiewicza przynoszą listy jego syna Władysława do Warszawy Komarowej, opublikowane przez Dinę Prokofjewą i Borisa Stachiejewa¹⁷.

O związkach Mickiewicza z kulturą i literaturą Białorusi, z jej folklorem, pisali filologowie z Mińska: wspomniany już Naum Pierkin oraz Oleg Łojko¹⁸.

Mark Żywow, który był współorganizatorem, redaktorem i autorem komentarzy do rosyjskich wydań zbiorowych Mickiewicza (1948—1954 i 1955), patronował również zbiorowemu wydaniu dzieł Słowackiego (1960). Na sesji naukowej ku czci Słowackiego w Warszawie w r. 1959 wygłosił referat pt. *Juliusz Słowacki w krytyce i przekładach rosyjskich*¹⁹.

Twórczością Słowackiego zajęli się także N. Bałaszew i J. Staniukowicz²⁰. W końcu r. 1966 w Moskwie ukazał się tom liryków Słowackiego — w opracowaniu, z komentarzem i słowem wstępnym Borisa Stachiejewa.

Nowe materiały o polskich poetach kaukaskich wydobył z Centralnego Państwowego Archiwum Gruzińskiego M. Żywow²¹. O twórczości Narcyzy Żmichowskiej pisał leningradzki polonista Paweł Glinkin, o poglądach Edwarda Dembow-

1952, z. 3/4.—М. П. Алексеев, *Петербургские английские переводы из Мицкевича 1835 г.* „Научный бюллетень ЛГУ” 1946, nr 11/12. — С. С. Советов, *Попытка первого издания сочинений Мицкевича в русском переводе.* Jw.

15 M. Cyjeszka: *Adomas Mickevičiaus Vilniuje*. „Taryb. mokytojas” 1955, spalio 13; *Istorinė tematiku Adomo Mickevičiaus kūryboje*. W zbiorze: *Mosklinės konferencijos*. Skirtos XXI. TSKP suvažiavimui pranešimų tezės. 1959; *Lietuvių tautosakos elementai Adomo Mickevičiaus kūryboje*. W zbiorze: *Mokslo darbai Vilniaus ped. in-tas*. T. 8: *Lietuvių kalba ir literatūra*. 1959; *Poeto jaunyste*. „Komjaunimo tiesa” 1955, lapkr. 26; *Rašytojo tėviškėje*. Jw., spalio 8; *Юность поэта. (А. Мицкевич и филоматы)*. „Советская Литва” 1955, nr 17.

16 *Seksterny wykładów kowieńskich Adama Mickiewicza. 1819—1821*. Opracował W. Abramowicz. Wilnius 1956. Rec. Z. Muszyńska w: „Pamiętnik Literacki” 1958, z. 3.

17 „Pamiętnik Literacki” 1964, z. 3.

18 А. Лойка: *Адам Мицкевіч і беларуская літаратура*. Мінск 1959: *Адам Мицкевіч і беларускі фальклор*. „Польмя” 1955, nr 11.

19 „Slavia Orientalis” 1960, nr 4.

20 Н. Балашев, *Проблемы творчества Юлиуша Словацкого начала 1840-х годов*. „Вопросы литературы” 1960, nr 7. — Ю. Сранюкович, *Развитие реализма в польской поэзии 1840-х годов. (Поэма Словацкого „Бениовский”)*. W zbiorze: *Реализм и его связи с другими творческими методами*. Москва 1962.

21 М. Żywow, *Polscy poeci „kaukascy”*. (*Materiały biograficzne*). „Pamiętnik Literacki” 1959, z. 3/4; *Польские певцы Кавказа*. „Литературная Грузия” 1957.

skiego — J. Narский. Polonistka lwowska A. Gribowskaja przedstawiła recepcję Lermontowa w Polsce, od pierwszych przekładów jego utworów (pióra Lenartowicza, Syrokomli, Leszka Borkowskiego) do najnowszych (Jastruna, Słobodnika i Tuwima), oraz dzieje jego sztuk dramatycznych na polskiej scenie. Gribowskaja jest także autorką rozprawy o Czechowie w polskiej krytyce literackiej²².

Nowe interesujące materiały o pobycie Kraszewskiego w Odessie w r. 1843, a także o szczegółach jego udziału w konkursie uniwersytetu kijowskiego odnalazła i opublikowała wileńska polonistka Anna Kaupuż. Ona też wydała pełny tekst przedśmiertnego wiersza przypisywanego Szymonowi Konarskiemu²³.

Wiele polonistycznych prac radzieckich dotyczy połowy i drugiej części w. XIX, tzn. początków i rozwoju wielkiej realistycznej powieści polskiej. Prokofjewa charakteryzowała rozwój realizmu w polskiej prozie połowy tego stulecia na przykładzie utworów Kraszewskiego, Dzierzkowskiego, Żmichowskiej, Korzeniowskiego, Kaczkowskiego oraz wystąpień krytycznoliterackich tego okresu²⁴. Najważniejsze prace o literackich dyskusjach na temat powieści oraz o związkach naszej krytyki literackiej z Bielinskim opublikowała Helena Cybienko, wykładowca literatury polskiej w Uniwersytecie Moskiewskim im. Łomonosowa. Cybienko ukończyła wydział literatury rosyjskiej, a na aspiranturze zajęła się literaturą polską, dla której zasłużyła się zarówno swymi publikacjami naukowymi jak i wykształceniem wielu polonistów, badających naukowo i popularyzujących literaturę i kulturę polską w różnych placówkach kulturalnych ZSRR²⁵. Jej główne zainteresowania skupiają się na polskiej powieści społecznej XIX wieku. Jest autorką wielu rozpraw o Orzeszkowej, Prusie i Kraszewskim²⁶.

²² П. Е. Глинкин: *Первый период творчества Нарцисы Жмиховской. (1839—1849). Авто-реферат на соискание диссертации степени кандидата филологических наук*. Ленинград 1964; *Повесть Нарцисы Жмиховской „Язычица” (1846)*. W zbiorze: *Славянские литературы. Сборник статей*. Ленинград 1958. — И. С. Нарский, *Мировоззрение Э. Дембовского*. Москва 1954. — А. И. Грибовская: *Лермонтов и Польша*. W zbiorze: *XL Научная конференция, посвящена підсумкам науково-дослідної роботи університету за 1965 рік*. Львів 1966; *Чехов в польской критике*. „Вісник львівського ордену Леніна Державного університету ім. І. Франка”, Серія філологічна, з. 1 (Львів 1963).

²³ А. В. Капууж, *Аполлон Скалковский о пребывании в Одессе в 1843 г. Иосифа Крашевского*. W zbiorze: *Тези доповідей Української славістичної конференції*. Чернівці 1964; *Дієє конкурсу на університеті kijowskim і праца конкурсowa J. I. Kraszewskiego о języку polskim*. „Przegląd Humanistyczny” 1964, nr 6; o Konarskim w: „Ученые записки высших учебных заведений Литовской ССР”, Литература IX (1966).

²⁴ Д. С. Прокофьева, *К вопросу о становлении реализма в польской прозе 40—50-х годов XIX века*. W zbiorze: *Критический реализм в литературах западных и южных славян*. Москва 1965.

²⁵ Prostuje więc pomyłkę, jakiej się poprzednio dopuścitem (*Wśród radzieckich polonistów*), przypisując autorce studia bohemistyczne. A oto jej prace: *Белинский в Народной Польше*. „Вестник Московского университета” 1961, nr 4; *Белинский и польская литературная критика 40—50-х годов XIX века*. „Известия АН СССР”, Серия литературы и языка, т. 24, з. 5 (1965); *Дискуссия о романе в польской критике 40—50-х годов XIX в.* „Вестник Московского университета”, Серия X, з. 5 (1966). — Zob. także П. Е. Глинкин, *Русские демократические журналы 1840—1860-х годов о польских писателях-реалистах*. W zbiorze: *Развитие реализма в славянских литературах. Сборник статей*. Ленинград 1962.

²⁶ Е. З. Цыбенко: *Болеслав Прус и русская литература*. „Вестник Московского университета, Серия VII, nr 4 (1963); *Элиза Ожешко и русская литература*. „Славянская филология”

Nie znane dotąd materiały dotyczące recepcji Kraszewskiego przynosi artykuł Diny Prokofjewej *Józef Ignacy Kraszewski w prasie rosyjskiej drugiej połowy XIX wieku*²⁷.

Orzeszkową zajmują się również poloniści z Mińska. Adam Maldzis pisał o wydawniczej działalności autorki, a Walentyna Gapowa opracowała szereg rozpraw o związkach twórczości Orzeszkowej z ludem białoruskim²⁸.

Maldzis jest autorem wielu rozpraw o literackich związkach polsko-białoruskich. Odkryte przez niego nowe materiały archiwalne wnoszą ważne elementy do naszej wiedzy o współżyciu tych dwu narodów w przededniu powstania styczniowego i w ostatnim trzydziestoleciu XIX wieku. Napisał także książkę o twórczym pobratymstwie pisarzy polskich i białoruskich, szkic o przyjaźni Stanisława Moniuszki z białoruskim poetą Dunin-Marcinkiewiczem, tłumaczem *Pana Tadeusza* na język białoruski, artykuł o kontaktach Szewczenki z Żeligowskim i o związkach Syrokomli z literaturą białoruską²⁹. Obecnie przygotowuje tom szkiców o ludziach białorusko-polskiego pogranicza kulturalnego i literackiego.

Twórczość historyczną Sienkiewicza przedstawił w kilku gruntownych rozprawach Iwan Gorski, pracownik Instytutu Słowianoznawstwa Akademii Nauk ZSRR. Jest on również autorem próby syntetycznego ujęcia dziejów powieści historycznej w Polsce od końca XVIII w. po nasze dni. Osiągnięcie na miarę światową widzi w powieści historycznej Prusa³⁰.

1963, nr 5; *Элиза Ожешко и Болеслав Прус в современной русской критике*. Жв., 1960, z. 3; *О сравнительном изучении творчества Пруса*. „Советское славяноведение” 1966, nr 2; *Ставлення польского социального романа*. („Волшебный фонарь” Ю. Крашевского). „Научные доклады высшей школы”, Филологические науки 1967, nr 1. Opatrzyła również przedmową wydania utworów zebranych Prusa (Moskwa 1955 i 1961) i Orzeszkowej (Moskwa 1953).

²⁷ „Pamiętnik Literacki” 1965, z. 2. (Praca podaje wykaz czasopism rosyjskich, które publikowały wówczas artykuły o Kraszewskim.)

²⁸ А. И. Мальдзис, *Из истории издательской деятельности Э. Ожешко*. „Литература славянских народов” 1963, z. 8. We wspomnianym dziale w Mińsku pracuje też W. I. Gapowa, pisząca przede wszystkim o związkach Orzeszkowej z Białorusią. Zob. В. Гапова: *Аповесці Элізы Ажэшкі аб беларускай вёсцы*. „Калгасная праўда” 1955, 18 студзеня; *Эліза Ажэшкі аб беларускім народзе*. „Польмя” 1958, nr 9; *Произведения Элизы Ожешко о белорусском крестьянстве*. Ленинград 1953; *Элиза Ожешко и украинская литература*. „Ученые записки Минского госпединститута”, 1955, z. 4.

²⁹ А. И. Мальдзис: *Белорусско-польские литературные взаимосвязи во второй половине XIX ст.* Минск 1963; *Białorusko-polskie związki literackie w ostatnim trzydziestoleciu XIX wieku*. „Slavia Orientalis” 1964, nr 3; *Творчае набраціцтва*. Мінск 1966; *Яму мінская зямелька роднёнькая матка...* [О Moniuszce i Marcinkiewicz]. „Польмя” 1965, nr 10; *Шаўчэнка і Жалігоўскі*. W: А. И. Мальдзис, Е. М. Мартынов, *Шаўчэнка і беларуская літаратура*. Мінск 1964; *Ўладзіслаў Сыракомля і беларуская літаратура*. „Весці АН БССР”, Серия общественных наук 1963, nr 1. — А. А. Лойка и Н. С. Перкин, *Беларуска-польскія літаратурныя узаемасувязі ў XIX ст.* Мінск 1963. — О Syrokomli pisali też: С. С. Советов, *Любиг Кондратович как переводчик Некрасова*. „Научный бюллетень ЛГУ” 1947, nr 16/17. — S. Kabelite, *Socialines problemos L. Kondratavičiaus (VI. Syrokomlės) gavendose*. „Ученые записки высших учебных заведений Литовской ССР”, Литература, t. 8 (1956).

³⁰ И. К. Горский, *Исторический роман Сенкевича*. Москва. 1966. Пор. R. Łuźny, *Dwie najnowsze prace radzieckie o Sienkiewiczu*. „Ruch Literacki” 1961, nr 2; *Польский исторический роман и проблема историзма*. Москва 1963. Rec. J. Henzel w: „Ruch Literacki” 1965, nr 2.

Recepcją twórczości Sienkiewicza w Rosji zajęła się Dina Prokofjewa, publikując przy okazji nieznany jego list³¹. Ona też odnalazła trzy nieznane listy Kazimierza Tetmajera w sprawie przekładu utworów tego autora na język rosyjski³².

O Konopnickiej pisała Astra Piotrowskaja z Instytutu Literatury Powszechnej im. Gorkiego w Moskwie. Na sesji naukowej w Łańcucie 1960 r. polonistka radziecka wygłosiła referat o recepcji twórczości poetki w literaturze i krytyce rosyjskiej. W dwa lata później opublikowała studium o drodze twórczej Marii Konopnickiej³³.

Dużą popularnością i zainteresowaniem zarówno wśród czytelników jak i badaczy radzieckich cieszy się zawsze twórczość Stefana Żeromskiego. Autorką najcenniejszych prac o nim jest Wiwiana Witt z Instytutu Słowianoznawstwa w Moskwie. Wydrukowała najpierw artykuł o wpływach Mickiewicza na twórczość autora *Ludzi bezdomnych*, a następnie nieznane archiwalne dokumenty policji carskiej dotyczące Żeromskiego, opracowała następnie problem realizmu jego wczesnych opowiadań i powieści, przygotowała i wstępem zaopatrzyła rosyjskie czterotomowe wydanie wyboru dzieł pisarza (1957—1958) i w 1961 r. wydała monografię o Żeromskim, dobrze przyjętą w polskiej prasie naukowej³⁴.

Pierwszym informatorem czytelnika radzieckiego o literaturze polskiej międzywojennego Dwudziestolecia (poza środowiskiem naszej emigracji komunistycznej) był Mark Żywow, który drukował artykuły i eseje krytycznie oceniające ówczesną polską rzeczywistość literacką. Napisał też obszerniejszy szkic poświęcony utworom o tematyce chłopskiej³⁵.

Po drugiej wojnie światowej główne zainteresowania literaturą polską XX wieku skupiły się wokół jej lewicowego, proletariackiego nurtu. Tę właśnie problematykę wybrała sobie za przedmiot rozprawy kandydackiej G. B. Rabinowicz³⁶.

Ciekawsze wyniki w tym zakresie przyniosły badania nad rewolucyjną poezją polską. Autorem najpoważniejszych prac jest tu Wiktor Choriew, pracownik Instytutu Słowianoznawstwa Akademii Nauk ZSRR w Moskwie. Opublikował on dwie rozprawy (części swej kandydackiej dysertacji), które traktują o polskiej poezji proletariackiej lat 20-tych i 30-tych XX wieku³⁷. Poezją okresu później-

³¹ „Slavia Orientalis” 1962, nr 1.

³² Д. С. Прокофьева, *Три письма Казимежа Тетмайера*. W zbiorze: *Славянский архив*. Москва 1961.

³³ А. Г. Пиотровская, *Творческий путь Марии Конопницкой*. Москва 1962.

³⁴ В. В. Витт, *Мицкевич и Жеромский*. „Литература славянских народов” 1956, nr 1; *Реализм ранних рассказов и романов С. Жеромского*. (1889—1898). „Ученые записки Института славяноведения АН СССР” t. 21 (1960); *Стефан Жеромский*. Москва 1961. Rec. J. Kądziela w: „Pamiętnik Literacki” 1962, z. 4. — O Żeromskim pisali także: E. З. Цыбенко, *Жеромский и Прус (к 100-летию со дня рождения С. Жеромского)*. „Вестник Московского университета 1965, nr 2. — В. Веди́на, *Раннее творчество Жеромского*. Киев 1955. — А. И. Грибовская, *Значение русской и украинской литературы в становлении социальных и эстетических взглядов молодого С. Жеромского. Тезисы доклада на II славянистической конференции*. Ленинград 1962. — И. Лозинский, *Аромат квітів на могилах героїв*. „Жовтень” 1965, nr 2.

³⁵ М. С. Живов: *Литература мрачного двадцатилетия*. „Книга и пролетарская революция” 1939, nr 10; *Польская литература о крестьянстве в панской Польше*. Москва 1939.

³⁶ Г. Б. Рабинович, *Из истории становления польской пролетарской литературы*. Ленинград 1953; oraz szkic o Kłuczowski, w: „Иностранная литература” 1959, nr 7.

³⁷ В. А. Хорев: *Польская пролетарская поэзия. (20-е—30-е годы)*. Москва 1964; *Польская пролетарская поэзия 20-х годов*. W zbiorze: *Формирование социалистического реализма*

szego, 1940—1955, zajęła się Julia Bułachowskaja, zwracając szczególną uwagę na jej związki z literaturą rosyjską i ukraińską³⁸.

Spśród indywidualności poetyckich mieszczących się w tym nurcie na czołowe miejsce wysuwa się Władysław Broniewski. Przed r. 1939 informował o nim czytelnika radzieckiego W. Wandurski, a także M. Żywow, autor kilku artykułów o tym poecie³⁹.

Mark Żywow przy współpracy Tamary Agapkińy i Wiktora Choriewa przygotował edycję wybranych utworów Broniewskiego (Moskwa 1961). Recenzował ten zbiór wybitny znawca polskiej literatury współczesnej Aleksandr Mariamow, pełne wzruszenia słowa skreślił z tej okazji Ilja Selwinskij⁴⁰.

W ostatnich latach najlepsze prace o poecie na terenie polonistyki radzieckiej wyszły spod pióra Choriewa, autora artykułu o związkach Broniewskiego z kulturą radziecką. Sporo ciekawych uwag umieścił Choriew we wspomnianych szkicach o poezji proletariackiej, a w 1965 r. wydał oddzielną książeczkę o życiu i twórczości Broniewskiego, którą słusznie I. N. Łozinskij określił w recenzji jako przejście od informacji krytyczno-publicystycznej do badania analitycznego⁴¹.

Ale poetą polskim, który zyskał wśród Rosjan największą chyba popularność, jeśli ją mierzyć liczbą ukazujących się książek i artykułów na jego temat, jest Julian Tuwim. Dzięki wysiłkom radzieckiej polonistyki i krytyki literackiej z uwagą śledzących rozwój naszej literatury, skomentowano wiele problemów dotyczących różnych okresów twórczości poety. Na czołowe miejsce wysuwa się tu nazwisko Marka Żywowa, który wiele lat swego życia poświęcił autorowi *Kwiatów polskich*. Po pierwszych artykułach o poecie opublikował szkic popularny o nim, przeznaczony dla nauczycieli i bibliotekarzy⁴². Była to zapowiedź monografii pełniejszej, która jako owoc dziesięcioletniego trudu ukazała się już po śmierci Żywowa, staraniem jej redaktora, Borisa Stachiejewa⁴³.

в литературах западных и южных славян. Сборник статей. Москва 1963; Польская революционно-пролетарская поэзия 30-х годов. В сборнике: Развитие зарубежных славянских литератур в XX веке. Москва 1964. — Zob. też A. Г. Пиотровская, Польская революционная поэзия 20-х—30-х годов XX века. В сборнике: Национальные традиции и генезис социалистического реализма в литературах стран народной демократии. Москва 1965. Rec. T. Bujnicki, Wokół genezy realizmu socjalistycznego. „Ruch Literacki” 1965, nr 2; M. Stępień, Najnowsze prace radzieckie o literaturze polskiej XX wieku. Jw., 1966, nr 6.

³⁸ Ю. Л. Булаховская, *Прогрессивна польска поезія в її зв'язках з російською та українською літературами. (1940—1955)*. Київ 1964.

³⁹ В. Вандурский, *От легионов к революции*. W: В. Броневский, *Избранные стихи*. Москва—Ленинград 1932. — М. С. Живов, *Поэт революционной лирики. (Творчество Владислава Броневского)*. „Литературная газета” 1934, nr 38; *Поэт польской революции*. W zbiorze: *Современная польская литература*. Москва 1953.

⁴⁰ „Новый мир” 1961, nr 10; „Иностранная литература” 1962, nr 6.

⁴¹ В. А. Хорев, *Владислав Броневский. Очерк жизни и творчества*. Москва 1965. Rec. И. Н. Лозинский, *На пути от критико-публицистической информации к аналитическому исследованию*. „Советское славяноведение” 1966, nr 3. Zob. też Stępień, *Najnowsze prace radzieckie o literaturze polskiej XX w.* — Choriew napisał również szkic o twórczości Szenwalda: *Творчество Л. Шенвальда в 20—30 годы*. „Литература славянских народов” z. 4 (Moskwa 1958).

⁴² М. С. Живов: *Путь Юлиана Тувима*. „Литературная газета” 1944, z. 25 XI. (Itr. publikacje); *Юлиан Тувим. Очерк жизни и творчества*. Москва 1960.

⁴³ М. С. Живов, *Юлиан Тувим. Жизнь и творчество*. Редактор Б. Ф. Стахеев. Москва 1963.

Autorką książki o Tuwimie jest również Julia Bułachowska, pracownica Ukraińskiej Akademii Nauk w Kijowie. Publikacja ta, poza charakterystyką drogi poszukiwań twórczych, zwraca szczególną uwagę na kształtowanie się postawy poety-obywatela. Ważny jest zwłaszcza ostatni rozdział książki, omawiający przekłady Tuwima z literatury rosyjskiej i ukraińskiej. O Tuwimowskim przekładzie *Słowa o wyprawie Igora* pisał uczony leningradzki Siergiej Sowiełow⁴⁴.

Twórczością Tuwima zajmuje się również pracownik lwowskiej Biblioteki Literatury Obcej, I. N. Łozinskyj, publikujący głównie w języku ukraińskim⁴⁵.

Wiedzę o Tuwimie popularyzują wśród czytelników radzieckich nie tylko poloniści, ale również tłumacze i poeci. Wybór poezji Tuwima (Moskwa 1965) poprzedził rzetelnym i wnikliwym wstępem Dawid Samojłow. Ukraiński wybór utworów poety (Kijów 1964) zaopatrzył entuzjastyczną przedmową Maksym Ryl'skij, a w dziesięciolecie śmierci autora serdeczne słowa napisał o nim Ilja Selwinskij⁴⁶. Wspomnieć także wypada o opublikowaniu przez J. Kostaszewą i W. Choriewa 6 listów Tuwima do radzieckiego historyka sztuki, kolekcjonera i bibliografa, Pawła Ettinera, z 1937 roku. Dotyczą one pracy poety nad Puszkinem⁴⁷.

Rewolucyjnym nurtem prozy polskiej lat międzywojennych zajęła się Waleria Wiedina. Po artykule na ten temat opublikowała w 1935 r. książkę o prozie proletariackiej lat 1918—1939. Pierwszy rozdział podaje ogólną charakterystykę prozy polskiej, zwracając uwagę na przejawy krytycyzmu wobec stosunków, jakie panują w Polsce niepodległej; drugi zatrzymuje się nad rozwojem prozy proletariackiej, referuje główne wystąpienia programowe i śledzi drogę tej prozy od form reportażowych do uogólnień o wyższej randze artystycznej. Dwa ostatnie rozdziały charakteryzują prozę proletariacką, jej problematykę, konflikty, bohatera i główne motywy. Wiedina jest również autorką pracy o literackich stosunkach polsko-ukraińskich na terenie zachodniej Ukrainy i Polski w okresie międzywojennym⁴⁸.

Stosunkowo dużo napisano o Leonie Kruczkowskim. Do wyboru jego utworów (Moskwa 1955) posłowie opracowała Astra Piotrowskaja, informując radzieckiego czytelnika o zasadniczych wartościach dzieła Kruczkowskiego. Syntetyczny szkic o drodze twórczej pisarza wydała Jadwiga Staniukowicz⁴⁹. W publikacjach ukra-

⁴⁴ Ю. Л. Булаховська: *Поезія Юліана Тувіма*. Київ 1960; *Спільні риси перекладацької манери у Юліана Тувіма і Максима Рильського*. W zbiorze: *Питання слов'янознавства. Матеріали першої і другої республіканських славістичних конференцій*. Львів 1962. — С. С. Советов, „Слово о полку Игореве” в польском переводе Юлиана Тувима. „Труды отделения древней литературы Института русской литературы АН СССР” 1954.

⁴⁵ И. Н. Лозинський: *Поет-патріот*. „Жовтень” 1954, nr 12; *Юліан Тувим в еміграції*. „Slavia” 1957, nr 4; *Ліро-епічна поема Юліана Тувіма „Квіти польске”*. W zbiorze: *Слов'янське літературне єднання. Праці кафедри слов'янської філології Львівського державного університету ім. І. Франка*. Львів 1958; *Нова Польща очима поета*. „Всесвіт” 1965.

⁴⁶ „Иностранная литература” 1963, nr 12.

⁴⁷ W zbiorze: *Славянская литература. Сборник статей*. Т. 4. Москва 1963.

⁴⁸ В. П. Ведіна: *Польська пролетарська проза міжвоєнного двадцятиліття (1918—1939). До питання становлення методу*. Київ 1965; *Літературно-громадські зв'язки пролетарських письменників Західної України і Польщі 20—30-х рр. ХХ ст.* Київ 1960. — А. Г. Пиотровская, *Польский роман 20—30-х годов ХХ века*. W zbiorze: *Пути реализма в литературах стран народной демократии. (20—30-е годы)*. Москва 1965.

⁴⁹ Я. Станюкович: *Творческий путь Леона Кручковского*. W zbiorze: *Современная польская литература*. Москва 1953; *Роман Л. Кручковского о деревне*. [Pawie pióra]. W zbiorze: *Национальные традиции и генезис социалистического реализма*. Москва 1965.

ińskich natomiast przeważa zainteresowanie Kruczkowskim jako dramaturgiem⁵⁴. Obszerniejszy artykuł o pisarzu opublikował Boris Stachiejew⁵¹.

Wanda Wasilewska, traktowana jako pisarka polsko-rosyjska, doczekała się dwóch monografii⁵².

O lewicowej krytyce literackiej Dwudziestolecia pisali: Tamara Agapkina, Wiktor Choriew i Astra Piotrowskaja⁵³.

Prace lwowskich krytyków, W. P. Kulika i I. N. Łozinskiego, poszerzają naszą wiedzę o życiu i działalności literackiej i naukowej Tadeusza Boya-Żeleńskiego w jego okresie lwowskim⁵⁴.

Czytelnicy radzieccy informowani są też o najnowszej literaturze polskiej. W Moskwie i Kijowie wyszły obszernie tomy esejów z sylwetkami polskich pisarzy⁵⁵. Liczne szkice o naszej literaturze współczesnej, stałe noty informacyjne, recenzje literackie, omówienia polskich periodyków literackich zamieszcza wychodząca w Moskwie „Иностранная литература”⁵⁶.

Recenzje literackie polskich utworów staraniem wymienionych tu osób i wielu innych jeszcze radzieckich krytyków literatury ukazują się w periodykach rosyjskich: „Новый мир”, „Октябрь”, „Литературная газета”; ukraińskich: „Всесвіт”, „Вітчизна”, „Літературна Україна” (Kijów), oraz: „Жовтень”, „Вільна Україна” (Lwów); białoruskich: „Полымя”, „Літаратура і мастацтва”; litewskich, jak „Советская Литва”.

⁵⁰ И. Грика: *Л. Кручковский про насущні завдання польського театру*. W zbiorze: *XL Наукова конференція...* (zob. przypis 22); *П'єса Л. Кручковського „Нимці”*. (Тези). „Доповіді та повідомлення Львівського університету” 1962; *Основні проблеми драматургії Л. Кручковського*. W zbiorze: *Збірник робіт аспірантів філологічного та історичного факультетів*. Львів 1963; *Основні проблеми польської драматургії*. W zbiorze: *Тези доповідей 7-ої республіканської славистичної конференції*. Дніпропетровськ 1966.

⁵¹ „Иностранная литература” 1960, nr 6.

⁵² Л. М. Венгерова, *Творчество Ванды Василевской*. Киев 1961. — Е. Усиевич, *Ванда Василевская*. Москва 1958.

⁵³ Т. П. Агапкина, *Некоторые вопросы польской марксистской литературной критики первой половины 20-х годов*. W zbiorze: *Формирование социалистического реализма...* (zob. przypis 37). — А. Г. Пиотровская, *Прогрессивная литературная критика в буржуазной Польше*. (1918—1939 гг.). W zbiorze: *Пути реализма...* (zob. przypis 48). — В. А. Хорев, *О литературной программе Игнация Фика. Из истории революционного движения польского народа*. „Краткие сообщения Института славяноведения” z. 42 (1964).

⁵⁴ В. П. Кулик, *Львівський період життя і творчості ТADEУША БОЯ-ЖЕЛЕНСЬКОГО*. „Доповіді та повідомлення Львівського університету” z. 8 (1958); *Людинолюбне серце*. „Жовтень” 1966, nr 7; *ТADEУШ БОЯ-ЖЕЛЕНСЬКИЙ У ЛЬВОВІ*. „Вільна Україна” 1959, z. 26 III; *Разносторонний талант. (К 85-летию со дня рождения ТADEУША БОЯ-ЖЕЛЕНСКОГО)*. „Львовская правда” 1961, z. 20 XII; *Багатогранний талант. До 90-річчя з дня народження ТADEУША БОЯ-ЖЕЛЕНСЬКОГО*. „Львівська правда” 1964, z. 22 XII. — И. Лозинський, *Друга літературна і громадсько-педагогічна молодість ТADEУША БОЯ-ЖЕЛЕНСЬКОГО*. „Міжслов'янські літературні взаємини” z. 2 (1961); *ТADEУШ БОЯ-ЖЕЛЕНСЬКИЙ — професор Львівського університету ім. І. Франка*. „Наша культура” (Варшава) 1961, nr 6.

⁵⁵ *Современная польская литература. Сборник статей*. Москва 1953. Przekład polski: *Współczesna literatura polska*. Kaunas 1954. *Сучасні польські письменники*. Київ 1960.

⁵⁶ Spośród ciekawszych prac warto wymienić: W. Ogniewa o Różewiczu (1963, nr 2; przedruk w: *Szkice o poezji*. Warszawa 1964) i o wymianie kulturalnej w dziedzinie przekładów poetycznych (1961, nr 9), A. Piotrowskiej o polskiej prozie współczesnej (1964, nr 6) i o Morcinku (1961, nr 9), A. Steina o *Przygodzie z Vaterlandem* (1963, nr 7), I. Anisimowa o Dąbrowskiej (1962, nr 11), W. Britanińskiego o dwumiesięczniku „Poezja” (1966, nr 8).

Najczęściej recenzowanymi autorami są: K. Brandys, J. Broszkiewicz, T. Breza, M. Dąbrowska⁵⁷, J. Iwaszkiewicz, W. Machejek, G. Morcinek, L. Pasternak, J. Putrament, A. Rudnicki, S. Wygodzki, W. Żukrowski.

Po dokonaniu przeglądu polonistyki radzieckiej nasuwa się nieuchronnie refleksja, której adresatem są nasi krajowi poloniści. Do śledzenia dorobku polonistyki radzieckiej zobowiązani jesteśmy nie tylko dlatego, że musi nas interesować sprawa popularyzacji polskiej literatury w Związku Radzieckim, że nie jest nam obojętne, jak ta popularyzacja się odbywa i na jakich zasadach wyboru. Również dlatego, że radziecka polonistyka podejmuje często nieco odmienną problematykę, pograniczną (polsko-rosyjską, polsko-ukraińską, polsko-białoruską), która niekiedy prowadzi do istotnych wniosków składających się na ogólną interpretację dzieła, że nierzadko przykłada do badanego utworu odmienny układ odniesienia, co daje często interesujące rezultaty. I wreszcie — trzeba podkreślić — przynosi nowe materiały źródłowe.

I tu następną refleksja, skierowana już ku naszym radzieckim przyjaciołom. Nie krępując w niczym ich oczywistej swobody w wyborze problematyki badawczej, chciałoby się zwrócić z apelem o szersze rozwinięcie poszukiwań materiałowych, o pełniejsze sięganie po archiwalne dokumenty literackie, rękopisy, zapomniane artykuły i utwory. W zasobnych archiwach i bibliotekach radzieckich niejedynemu skarb czeka na odkrycie lub przynajmniej przypomnienie. A wśród poszukiwaczy poloniści radzieccy, z natury rzeczy, zajmują miejsce uprzywilejowane.

Marian Stępień

POLSKO-UKRAIŃSKIE ZWIĄZKI LITERACKIE W XIX WIEKU W ŚWIETLE BADAŃ RADZIECKICH (1918—1966)

Bliskie sąsiedztwo Polski i Ukrainy, słowiańskie pochodzenie ludów zamieszkujących oba kraje, wspólna historia, sięgająca setek lat, współlistnienie ukraińskiego i polskiego elementu etnicznego na terytorium Rzeczypospolitej szlacheckiej — sprawiły, że i związki kulturalne obu narodów, w szczególności zaś literackie, sięgające XVII stulecia, w miarę upływu lat zacieśniały się i rozwijały. Popularność polskiego intermedium na terenie XVII-wiecznej Ukrainy i ukraińskiej pieśni lirycznej na ziemiach polskich w tym okresie, kontakty pisarzy kręgu Kolegium Mohylańskiego w Kijowie z literaturą polskiego baroku w w. XVII i XVIII, wielkie zainteresowanie polskich romantyków tematyką ukraińską, sympatia, z jaką dwaj najwięksi pisarze Ukrainy, Taras Szewczenko i Iwan Franko, darzyli Polaków oraz polską literaturę, współpraca polskich pisarzy proletariackich lat międzywojennych z ruchem kulturalnym radzieckiej Ukrainy (m. in. działalność W. Wandurskiego) — oto niektóre tylko fakty z bogatej historii owych związków.

Stosunkowo wcześniej stały się też one przedmiotem zainteresowań polskich, rosyjskich i ukraińskich uczonych. Badania S. Ptaszyckiego, A. Brücknera, J. Tre-

⁵⁷ Entuzjastką i popularyzatorką twórczości Dąbrowskiej wśród radzieckich czytelników jest J. Staniukowicz. Opracowała ona dłuższą rozprawę o pisarce (w zbiorze: *Современная польская литература*), obszernym wstępem poprzedziła rosyjski przekład *Nocy i dni* (Moskwa 1964), a na jubileuszową sesję przygotowała informację o recepcji dzieł tej autorki w ZSRR (zob. zbiór: *Pięćdziesiąt lat twórczości Marii Dąbrowskiej*. Warszawa 1963).